

Z A N A Š E S E L O

CRIJEVNE ZARAZNE BOLESTI

Izvor svih zaraznih bolesti najčešće je bolestan čovjek, a onda zdrav kliconoša. Da je bolestan čovjek izvor zaraznih klica, svakom je jasno i shvatljivo. Manje je jasno, da ima i zdravih kliconoša, pa je potrebno, da to objasnimo.

Čovjek, kad preboli neku zaraznu bolest obično se oslobađa svih njenih klica i otrova. Ali kojiput nije tako. Čovjek ozdravi, ali zarazne klice ostanu u njegovu tijelu, tamo se čak pomalo razmnažaju, ali mu ne škode, ne izazivaju više nikakova znaka bolesti. Naime, preboljevši te bolesti čovjek je postao neosjetljiv za te iste klice i njihove otrove. Ali su te klice opasne za druge, a kako one i dalje žive i razmnažaju se te povremeno izlaze iz tijela, postaje takova osoba, makar se osjeća potpuno zdravom, opasna za svoju okolicu kao sijač zaraznih klica ili, kako to obično kažemo, kao zdrav kliconoša.

No čovjek može postati kliconoša iako sam nije prebolio pravu bolest, bar on nije o tome svijestan, jer je bolest možda bila blage naravi, pa se nije mogla prepoznati. Kadšto se čovjek može inficirati, klice se nasele u tijelu i razmnažaju, ali ne mogu izazvati bolest, jer je čovjek otporan prema njima. Ali i kod ovakvih osoba mogu se klice dugo zadržati u tijelu i povremeno izlaziti iz tijela, pa i ovakva osoba može postati opasan kliconoša, tim opasnija, što to nitko ne sluti.

Kliconoše su najopasniji kod crijevnih zaraznih bolesti, naročito ako osoba kliconoša radi sa živežnim namirnicama. Nehigijenskim postupkom sa živežnim namirnicama može ih kliconoša nečistim rukama inficirati i na taj način prenijeti infekciju na veliki broj osoba i uzrokovati u najkraće vrijeme čitave epidemije: tifusa, paratifusa, dizenterije i dječjih ljetnih proljeva. To su naše najvažnije crijevne zarazne bolesti, od kojih svaka ima svoga uzročnika, ali sve imaju zajednički način, kako se prenose od bolesna čovjeka ili od kliconoše na zdravu osobu.

Uzročnici svih crijevnih zaraznih bolesti žive i množe se u crijevima ili mokraćnim putovima bolesnika ili kliconoše i odatle izlaze povremeno napolje s izmetinama ili s mokraćom. Zdrava se pak osoba inficira, ako te klice bilo kojim pu-

tem ili načinom dospiju u probavni trakt. Tih putova i načina ima veoma mnogo i treba ih znati i poznavati, da se zaštitimo od bolesti. Nije dovoljno da to znadu samo liječnici i drugo medicinsko osoblje, nego je potrebno da to znadu i najširi narodni slojevi, ako želimo spriječiti, da se te bolesti ne šire. Ako na pr. majka i domaćica ne pozna putove, kojima se širi i prenosi tifus ili neka druga crijevna zarazna bolest, gotovo je sigurno, da će dvoreći svoje oboljelo dijete u najkraće vrijeme inficirati ili sebe ili nekog drugog ukućanina. Kako naš narod ne pozna način, kojim se prenose crijevne zaraze, to mnogi od njih i uvelike poboljevuju. Naročito je bolno, što mi svake godine gubimo desetak i više hiljada dojenčadi samo radi toliko proširenih ljetnih dječjih proljeva, koji su svi od reda zarazne naravi.

Kako smo gore vidjeli, neko može biti kliconoša, a da ne zna, kada je to postao, a kako velika većina nas ne zna, da li jesmo ili nismo kliconoše, zato je potrebno, da se držimo svih higijenskih pravila u vlastitom interesu i u interesu okoline.

A sada ćemo prijeći najvažnije putove i načine, kojima se prenose crijevne zarazne klice. Francuzi kažu, da je tifus bolest prljavih ruku. To znači, da su ruke glavni put, kojim se prenosi ova zaraza, a tako i sve druge crijevne zaraze. Kad bi svi ljudi redovito i uredno prali ruke, uvijek kad ih onečiste, pogotovo ako sumnjaju na mogućnost infekcije, naročito uvijek prije jela, crijevnih zaraza bi skoro potpuno nestalo. Zato se ne može nikada dovoljno istaknuti, koliko je važno navikavati djecu od najranijih godina na čistoću ruku.

Kad negujemo čovjeka, koji boluje od neke crijevne zaraze, kad ga peremo, presvlačimo, dodajemo i odnosimo razne predmete, kojima je bolesnik došao u dodir, ne možemo izbjeći, da ne zaprljamo ruke sitnim nevidljivim česticama njegove nečisti ili mokraće, na kojima se nalaze milijuni nevidljivih klica, koje onda rukama dalje raznosimo, ako ih odmah temeljito ne operemo. I bolesnik sam i kliconoša, kad vrši nuždu, lako zaprlja svoje ruke neprimjetljivim česticama nečisti i mokraće, i tako može raznositi uprljanim rukama zarazne klice. Ako takovim nečistim rukama jedemo, na pr. kruh,

sir, voće i sl., unijet ćemo zarazne klice, i za desetak dana mogu već izbiti prvi znakovi bolesti. Ako domaćica takovim rukama reže kruh ili dira druge živežne namirnice, inficirat će svoje ukucane. Jedan šegrt u jednoj elastičarni uzrokovao je svojim prljavim rukama tešku epidemiju među svojim mušterijama. Jedan namještenik u jednoj menzi pred par godina skrivio je jaku epidemiju paratifusa, jer je rezao kruh u menzi neopranim rukama, a nije ni slutio, da je kliconoša, niti je znao, što to znači. Kad je otkriven kao kliconoša, morao je promijeniti zanat. Nijedan kliconoša ne smije biti uposlen kod rukovanja živežnim namirnicama. Dakle čistoća ruku prvi je i najvažniji higijenski zahtjev s obzirom na crijevne zaraze.

Drugi važan put, kojim se prenose crijevne zarazne klice, jest voda i razne živežne namirnice. Voda je prijeko potrebna za održavanje života. Nema li organizam dovoljno vode samo za nekoliko dana, uzrokovat će teške smetnje u zdravstvenom stanju, a ponestane li mu vode potpuno, uginut će. Ipak, svaka voda nije za piće. Pitka voda treba da bude bistra, čista, bez boje i mirisa, a u prvom redu, da u njoj nema nikakvih zaraznih klica. Najopasnije su crijevne zarazne klice.

Voda se može veoma lako inficirati, pogotovo ondje, gdje nema vodovoda i uredne kanalizacije. Ako crpimo vodu iz plitkog, neurednog, otvorenog bunara oko kojega je kaljuža, negdje u blizini dubrište i primitivan zahod s neurednom crnom jamom, možemo biti sigurni, da je u njemu voda teško zagađena nečistoćom i da vrvi zaraznim klicama. Takova voda nije za piće. Bunar treba očistiti, dezinficirati klornim vapnom i dubrišta ukloniti. Dok to ne učinimo, takovu vodu smijemo piti samo prokuhanu.

I razne živežne namirnice mogu biti inficirane. Najčešće je to mlijeko, koje je inače odlična hrana za ljude, naročito za djecu, ali u mlijeku veoma dobro uspijevaju i zarazne klice. A one mogu dospjeti u mlijeko od mužnje pa na čitavom putu do potrošnje, počevši od zaprljane staje i prijavog vimena krave, od ruke muzilje, od suda, u koji se muze, od ruke osoba koje obrađuju mlijeko pa sve do domaćice, prašine u kući, muha koje tako rado dolaze na mlijeko i često se tamo utope i pritom speru sa svojih nogu svu nečistoću sa zaraznim klicama. Svježiji domaći sir, vrhnje, maslac od zaraženog mlijeka isto su tako opasni, kao i samo mlijeko. Zato moramo mlijeko prije potrošnje prokuhati ili pasterizirati, da se tako unište sve klice, koje su možda u njemu. Voće i

povrće također su često onečišćeni bilo na samom tlu, bilo naknadno zbog nehigijenskog rukovanja i transporta. Zato se voće i povrće mora prije jela temeljito oprati u tekućoj vodi. Teško griješe oni, koji voće samo malo smoče u zdjeli, pogotovo ako još ni voda nije sigurno čista, jer time se samo zavaravaju. Dapače u vrijeme crijevnih epidemija probitačno je jesti samo prokuhanu voće ili oprano u kloriranoj vodi.

Muhe su treći uzročnik, kod proljeva možda najčešći, kojim se prenose crijevne zarazne klice. Muhe sjedaju svakud, i na nečist i na živežne namirnice, a i na usta malog djeteta, dok spava. Na svojim zaprljanim nožicama nose uvijek bezbroj klica, i tamo mogu širiti infekciju brzo i na veće udaljenosti. Zato treba sistematski uništavati muhe, kako bismo suzbili crijevne zaraze.

Da završimo! Čistoća ruku, higijena vode za piće i živežnih namirnica te uništavanje muha tri su najvažnija puta za suzbijanje opasnih crijevnih zaraza. O pojednim pak bolestima govorit ćemo napose.

Prim. dr. Eugen Nežić

UPALA OSRČJA I SRCA

Kod domaćih životinja dolazi do upale osrčja i srca zbog infekcije bakterijama, koje su prodrle iz susjedstva ili su pak bile donesene krvnom strujom iz udaljenih organa, a rijetko nastaje upala pritiskom po novotvorinama ili nametnicima. No zbog svoje učestalosti i lošeg razvoja najvažnija je upala, koja nastaje od putujućih šiljatih stranih predmeta. Ovi predmeti naime, kako je već prije opisano u članku »Probavne smetnje kod goveda zbog stranih predmeta u predželucima« (vidi 8. broj »Mljekarstva«, na str. 191), ne zaostaju u kapuri, nego mogu putovati u svim mogućim smjerovima. Tom prigodom ozljeđuju različite organe, a vrlo često i osrčje, jer je ono od kapure tek neznatno udaljeno. Između kapure i osrčja nalazi se samo tanki ošit.

Tako se onda može razviti jaka upala opne osrčja s debelim naslagama i gnojnim gnjiležnim izljevom. Povrh toga može taj šiljati predmet probušiti i srčani mišić, pa životinja iznutra iskrvari i potom ugine.

Za života pokazuju tako oboljela goveda znakove slične onima kod upale kapure odnosno predželudaca, no povrh toga još i neke druge. Tako se zamjećuje osobito velika osjetljivost u području srca, jako obrzan srčani rad, nabrekle površne žile krvnice (vena), osobito jarmene na vratu, pa jake hladne otekline (nabujice) na

plahitici i prednjem prsištu. Životinje mogu i naglo uginuti ili se bolest produžuje mjesecima i mjesecima, a stanje se izmjenično poboljša i pogorša, a nikad ne ozdrave sasvim.

Za razliku od upale predželudaca, koja je izazvana stranih šiljatim predmetima, ova se bolest ne može ni operacijom izliječiti, a često put se ni nakon klanja ne može iskoristiti meso za ljudsku hranu. To se zbude tada, kada se ovi gnojni gnjiležni procesi prošire na pluća, zglobove, mišićje i t. d.

Stoga treba što prije ustanoviti ovu bolest i životinju zaklati, kako ne bi vlasnik životinje pretrpio preveliku gospodarsku štetu.

Dr. M. Šlezić

DOBAR SAVJET ZLATA VRIJEDI

Poslije pohoda kontrolè sabiralištu i oštih opomena zbog nereda, koji je nađen u Perinom poslovanju, on je nekoliko dana bio potišten i mnogo je razmišljao o riječima, koje je čuo od Mande. U prvi čas nije znao što da radi, iako je obećao, da će se popraviti. Mislio je, da li da nastavi kao i dosad, ili da poslušà Mandin savjet, pa da sve krene drugim putem. Bilo je prijatelja, koji su ga odvrćali, da ne poslušà Mandu, ali bilo je i drugih, koji su ga putili, da je poslušà i da ponovno stekne ugled i on i sabiralište.

Njegov vinski brat Imbra i njemu slični odvrćali su ga od poslušnosti i govorili mu:

— Zar ćeš ti muškarac drhtati pred kojekakvim babama! Što tebi tko može? Nisu te one postavile, pa te ne mogu ni smijeniti.

Oni drugi savjetovali su ga:

— Znaš, Pero, s vragom se nije šaliti. Moglo bi ti se dogoditi da izgubiš posao, a zar ti nije lijepo? S malo truda možeš sve lijepo popraviti i urediti, da se sabiralište sja od čistoće.

I tko zna, možda bi Pero poslušao svoje loše savjetnike da mu jednog dana Manda nije donijela nekakvu knjigu i rekla:

— Evo, Pero, pročitaj katkada iz ove knjige. Vrlo je to dobra stvar za sve, koji rade s mlijekom i mliječnim proizvodima. U njoj svašta pametna piše o mlijeku i mljekarstvu. Ja sam knjigu kupila i mnogo sam iz nje naučila, a vjerujem da će i tebi dobro doći, jer nitko ne zna sve, a čovjek uči, dok je živ.

Pero je bez volje uzeo knjigu u ruke, pogledao naslov i počitao:

Osnovi proizvodnje, obrade, prerade i ispitivanja mlijeka

U prvi čas je htio Manda vratiti knjigu uz pomisao:

— Opet se našao netko, da nama mljekarima soli pamet svojim mudrolijama. Šta ja iz te knjige mogu naučiti, kao da je mljekarenje neka mudrost. Ljudi ti donesu mlijeko, ti zapišeš svakome njegovo, prokuhaš ga i oćladiš, naliješ u posude za transport i šalješ u grad.

Manda je vidjela po njegovu kiselkastom licu što se u njegovoj duši zbiva, pa mu objasni:

— Znam, Pero, — rekla je — što misliš. Ali uskoro, kako smo se dogovorili, na posljednjem sastanku proizvođača mlijeka, u našem ćemo selu osnovati zadružnu mljekaru, jer naše selo i okolna sela proizvode veću količinu mlijeka, koja se sva ne iskoristi kako treba. U planu imamo izgradnju nove moderne mljekare, pa će i poslovidi sabirališta biti potrebno veće znanje. Ti kako hoćeš, ali se kasnije nemoj žaliti, što nisi htio da učiš, jer će novi posao tražiti i mnogo novog znanja i umijeća. Ti ga ne ćeš imati i onda... Ali što da ti o tome govorim, promisli sam.

Pero je zadržao knjigu, a Manda je otišla za svojim poslom. Uveče je Pero, umjesto da po običaju pođe u gostionicu na partiju šnapsa s Imbrom i još nekim svojim starim znancima, uzeo knjigu u ruke i počeo je bezvoljno prelistavati. Prelistavajući je i tu i tamo pročitavši po koji redak, počela ga je knjiga sve više interesirati. Našao je u njoj mnogo toga, što dotada nije znao. I prvi put otkako radi u mljekarstvu počeo ga je taj posao zanimati. Saznanje, da je dosad vrlo malo znao, počelo ga je tištiti kao mora, i on odlučio da upregne sve svoje snage, kako bi što više naučio i postao majstor svoga zanata.

Ujutro, kad je Pero ustao i pošao na posao u sabiralište, ponio je i knjigu, da u kratkim časovima slobodnog vremena u nju malo zaviri. U blizini sabirališta stigne Imbru, koji je nosio kao obično prvi mlijeko. Imbra je to činio iz dva razloga. Prvo, da nitko ne opazi kako Pero o njegovom mlijeku ne vodi ni najmanje brige, a drugo, da stigne s njim skočiti u gostionicu na jednu ili dvije čašice ljute.

Imbra tog jutra pozdravi Peru nekaکو hladno, a spazivši knjigu u njegovoj ruci, zajedljivo upita:

— A, ti čitaš romane? Sinoć te nije bilo, a mi smo te čekali u gostionici. Pokvario si nam cijelo veće. Vidi se, da si se popravio pod strogim nadzorom one Mande.

Pero se nasmiješi, pa mirno odvrati:

— E, moj druže Imbra, otvorile su mi se oči. Učim.

— Učiš, — začudi se Imbra. — To znači, postat ćeš profesor. — I zajedljivo se nasmije.

— Profesor ne, ali možda dobar mljekar. — I Pero pokaza Imbri knjigu. — A već sam nešto iz nje i naučio, pa ću to znanje iskušati sada na tvom mlijeku, kad si mi ga već prvi donio.

— Baš na mom, — uznemireno će Imbra. — Dosad si uvijek imao povjerenje prema meni, a i prijatelji smo.

— Pa jesmo prijatelji, ali posao je posao. Prijatelji možemo i dalje ostati, ali pod uvjetom, da mi donosiš zdravo i pravo mlijeko.

Imbri je nešto gorjelo pod nogama, jer je i ovog jutra kao po običaju pokrstio svoje mlijeko ovećom količinom bunarske vode. Zato kao da se nećemu dosjetio, lupi se po čelu i uzvikne:

— Alaj sam i ja zaboravljiv. Žurim se na sabiralište, a morao sam se navratiti susjedu Mati, da mi danas dođe pomoći kod oranja.

— Pa navrati mu, kad predaš mlijeko — nehajno odvrati Pero.

— Ne, ne — moram odmah sada, dok Mato nije otišao od kuće kakvim poslom.

Imbra se vrati i žurnim korakom nestane ga iza ugla prve kuće, kako bi izbjegao neugodnosti zbog patvorenog mlijeka, koju mu je spremao njegov dojučerašnji

prijatelj Pero, a koji je eto po njegovom mišljenju šenuo umom.

Pero je za njim gledao nekoliko časaka, a onda pošao žurnim korakom na posao, da pripremi sve za sabiranje i kontrolu mlijeka.

Tog jutra su se mnogi donosioci mlijeka čudili Perinim postupcima. To nije više bio onaj neozbiljni dojučerašnji momak, već savjestan radnik, koji svoj posao ozbiljno shvaća.

Na Mandinu licu se i ovog puta zrcalio osmeh pobjede, kad je vidjela da njezin trud i zauzimanje ima uspjeha, a Julia ju je u čudu pitala, što to ima da znači, jer nije vjerovala da će se Pero uistinu popraviti.

Imbra se tog jutra više nije pojavio na sabiralištu, a Pero je znao i zbog čega. Drugo jutro, kad je Pero uzimao uzorak od njegovog mlijeka, Imbra mu je dobacio pogled pun mržnje, jer je donio količinu mlijeka osjetljivo manju, ali zato kvalitetniju. To je za Imbru značilo manje napunjenih čaša u gostionici, u koju je rado zalazio.

Pero je bio zadovoljan, ali ne potpuno. Jedno poslije podne pohodio je Mandu, a ona se tome i nadala.

Nakon zahvale, što mu je pomogla da shvati ozbiljno svoj posao, Pero je zamoli, da ga predloži upravnom odboru novoosnovane mljekarske zadruge, da ga uputi na tečaj za kvalificirane radnike, a Manda mu to rado obeća.

F. Š.

NAŠE MLJEKARE

SA SASTANKA U NOVOJ GRADIŠKI

Na početku siječnja o. g. u Odjelu za privredu Narodnog odbora kotara Nova Gradiška održan je sastanak, na kojem se raspravljalo o otkupu i preradi mlijeka na području kotara. Sastanku su pored predstavnika N. O. kotara, Kotarske poljoprivredne stanice Osnovnog zadrudnog saveza i poljoprivrednih zadruga prisustvovali i predstavnici mljekara iz Zagreba, Županje, Starog Petrovog Sela i Stručnog udruženja

Iako su mljekare i dosad organizirale otkup preko zadruga, ipak još sve zadruge ne sudjeluju u otkupu; mada se ne bi moglo reći, da nisu sposobne za taj posao, ima i slučajeva, gdje su primale samo maržu, a nisu uopće sudjelovale u poslovima oko otkupa mlijeka, za razliku od nekih, koje su organizirale i preradu. U posljednjih par godina dolazilo je na po-

dručju novogradiškog kotara i do trvenja i konkurencije između većih mljekara, a to su iskorišćivali pojedini proizvođači razvodnjujući mlijeko, pa pojedine zadruge i vozari, a sve na štetu mljekara.

Oživotvorenjem Odluke Saveznog izvršnog vijeća o uključivanju zadruga u otkup — mlijeka na području kotara Nova Gradiška, pa predložene rejonizacije te obveza, koje proizlaze iz poslovanja mlijekom na području tog kotara između Zagrebačke mljekare, »Pionir« tvornice mliječnog praška iz Županje i »Slavije« zadrugne mljekare iz Starog Petrovog Sela, moći će se ne samo popraviti dosadanji propusti i nedostaci, nego i unapredivati proizvodnja mlijeka.

Mljekare, svaka na svom području, dužne su prema dogovoru, da odmah za-